

Rafael slika Boga v «Prikazni Ecehijelovi».

Rafael Santi.

(Spisal dr. Francišek Lampe.)

Kdor ima um in srce, čudi se božji mogočnosti in lepoti, ki se razodeva v veliki naravi. Še bolj se čudi, če spoznava človeka po duši in po telesu: kolika modrost stvarnikova se kaže v človekovi postavi in sestavi njegovih delov! Najbolj pa se čudimo onim ljudem, ki imajo velikanskega duha in narejajo velikanske stvari, kakor bi jim bil Stvarnik podelil posebno moč in jim dal posebno naročilo. Če dela takih môž tudi umevamo, ne občudujemo jih manj, ampak še bolj ja cenimo in se veselimo, da kaj takega zvršuje človek. Te vrste ljudi imenujemo veleume ali ženije. Ko gledamo dela takih môž, zrcali se nam nekako popolnost božja, in mirno vzdihnemo, rekoč: Srečen človek, ki je prejel te darove od Boga! Tudi sami sebe smo veseli, ker odlika naših bratov je tudi naša odlika, naša čast, naša sreča.

Med največje veleume štejemo moža, katerega naznanja naslov tega spisa. Na-

vadno ga imenujemo samo Rafaela. Ko sliši zvedenec to ime, spominja se nenavadnih, čudovito veličastnih njegovih del. Ta dela niso slavne zmage nad sovražniki, niso nove strelne iznajdbe, veliki stroji, strašna orodja, ampak lepe slike, slike lepih človeških postav in plemenitih, blagih človeških značajev.

Odkar sem videl lepo število izvirnih njegovih del na Laškem, zanimal sem se za tega velikana tem bolj, čim bolj sem pozneje umeval slikarsko umetnost.

Kar je dovršil Rafael, to je zares velikansko. Zdi se, kakor bi bilo treba tisočletja, da rodi moža, Rafaelu jednakega. Mnogi so imeli vzvišene misli in lepe ideje, pa jih niso mogli prav pokazati: Rafaelu sta bila pokorna čopič in barva, njegov duh je vdihoval v tvarino življenje. Mnogi drugi so bili spretni v vseh slikarskih delih, — a v njih delih pogrešamo vzorov in tehtnih mislij: Rafael si je izbiral najvišje in

najčistejše vzore, te je spoznaval — gledal bistro in resnično; kakor bi klical svoje podobe iz neba ali onega sveta, tako jih je stavil pred oči strmečim ogledovalcem. In vendar so na vseh njegovih podobah tako istiniti, tako pristni ljudje, iz našega mesa in krvi, da jih takoj priznavamo za svoje. V Rafaelu se je vse vjemalo, vse strinjalo: spoznavanje, volja in moč, vse je hitelo do popolnosti. Ne smemo si misliti, da mu je bilo delovanje le igrača in lahкота zato, ker je bil veleum: z nadčloveško silo je delal, rasle so mu moči, kakor mu je raslo število dovršenih del. Pa ne opazamo nikjer v teh delih nič prisiljenega, zakaj to je prava duševna moč, da se kar nič ne kaže na čudne, nenavadne načine, ampak hodi preprosto po trdnih in zanesljivih potih. Žal! Ko je bila dušna krepkost na najvišji stopinji, omahnilo je slabo telo in véliki Rafael je umrl v najlepši dôbi.

Domovina Rafaelova je v Umbriji na Laškem. Ta pokrajina sredi Italije, blizu Jadranskega morja, ni tako znana svetu, kakor lepa Toskana in druge pokrajine na zahodu laškega polotoka. Umbrija je dokaj samotna, hribovita, zato so ljudje tam preprosti ter živé po starih navadah. Vendar so krepke narave in močnega značaja. Več slavnih môž je bilo iz Umbrije. Tu je prišla v 15. veku rodbina Montefeltrov do najvišje oblasti. Vojvoda Federigo (1444 — 1482) se je odlikoval prav tako v vojski s hrabrostjo, kakor doma z umnostjo. Podpiral in gojil je vede in umetnosti; zlasti je dal svojo palačo v Urbinu okrasiti s slikami in je zbral v knjižnici mnoga slovstvena dela. Tako je ta knez vzbudil veselje za umetnost. Stari oče Rafaelov — Sante — si je pomagal iz uboštva toliko, da je imel pozneje svojo hišo. Njegov sin je bil Janez, bistra glava,

ki se je pečal z raznimi opravili. Lotil se je tudi slikarstva in si pridobil v njem mnogo spretnosti. Posnemal je več mojstrov svojega časa. Tudi s pesništvom se je pečal in opeval imenitne može svoje dôbe. Vidi se torej, da je bil nekak samouk, ki je imel velike zmožnosti. Oženil se je v poznejši dôbi življenja: žena mu je bila Magia. Dné 28. sušca leta 1483. na véliki petek sta dobila sina, ki sta ga imenovala Rafaela; bil je ta naš umetnik.

Iz otroške dôbe Rafaelove ne vemo skoro ničesar. Le žalostno dogodbo pové zgodovina, da je namreč osem let star izgubil mater. Oče se je potem oženil drugič, in Rafael je imel mačeho, ne vemo, ali dobro ali hudo. Dve leti potem pa je umrl še oče, Rafael je bil sirota. A imel je variha duhovnika, ki se je zanj trudil in mu ohranil dedno imetje.

Rafael se je torej učil slikarstva najprej pri očetu, seveda ne dolgo — samo do 11. leta; mnogo se ni mogel naučiti. Po očetovi smrti je ostal še v domačem mestu do leta 1500. in se je učil slikarstva skoro gotovo pri kakem učencu očetovem.

A domači kraj mu ni ponujal dovolj prilike za umetniško izobraževanje. Poiskal si je učitelja, mojstra, ki bi ga nadalje učil in vodil. Šel je tedaj k slavnemu Petru Vannucciju, ki je dolgo živel (1446 — 1524) in mnogo slikal. Imenuje se navadno Pietro Perugino, ker je slikal največ v Perugii (r. Perúdzji). Tako je ostal mladi umetnik blizu domovja in na domačih tleh; učil se je torej naravno in hodil po pravih stopinjah. Perugino je jako cenil mládega umetnika. Mnogo ostankov kakor tudi poskusov kaže, da sta marsikaj skupaj izdelala — petdesetletni mojster in dvajsetletni učenec.

Angelj z obrazom mladega Rafaela.

Slikarska umetnost je takrat cvetla po Laškem najlepše in se delila v razne šole. Spomnimo se, da je bil takrat na vrhuncu slavni Leonardo da Vinci, (rojen leta 1452., umrl 1519), in orjaški Michelangelo je razprostrl peruti svojega velikega duha. Bila je tedaj res dōba umetnosti. Lahki so se sicer radi bojevali, in skoro nikdar ni bilo miru po njih malih deželah in kneževinah, a prav tako so ljubili umetnost in umetnike.

Učenje pri Peruginu je bilo za Rafaela jako važno. Umbrijsko slikarstvo je izviralo iz dobrega duha Umbrijcev. Zato je pa tudi ta umetnost navdihnena s pravo in čisto pobožnostjo in hkrati s preprostostjo. Narava se kaže v teh delih neskaljena in nepokvarjena. Perugino je slikal Madonno (Mater Božjo — Našo Gospo) ljubeznivo in na razne načine. Najrajši jo je slikal tako, da moli dete svoje in je skupaj z angelji. Rafael se je navzel tega duha in ostal na tej poti.

Kajpada je Rafaelov sicer mirni, a močni genij kmalu došel in prehitel

mojstra. Pa tudi zunanje razmere so ju ločile, če tudi se ni od njega popolnoma odtrgal. Perugino je šel namreč v Florencijo kake dve leti potem, ko je Rafael vstopil v njegovo delavnico. V Umbrijo in posebej Perugia so se bili naselili boji in vznemirjali njegovo delo. Tudi je bil tedaj ugoden čas v Florenciji zanj, ker je imel že veliko slavo in ga je tam čakalo mnogo dela. Rafael ni šel takoj z njim, ampak je ostal v Umbriji. Slikal je za cerkve v mestu Città di Castello. V teh njegovih delih se kaže, pri katerem mojstru se je učil, toda hkrati se vidi, kako se dviga mladi umetnik do višje popolnosti.

Iz njegove mladosti, še predno je bil pri Peruginu, izvira slika, katero vidijo čitatelji v posnetku natisnjeno na 9. str. Nekateri trdijo, da je Rafael naslikal samega sebe, drugi pa, da to ni prava njegova slika. Vendar jo smemo brez skrbi prisojati Rafaelu: je-li pa res Rafael sam ta lepi mladenič, ali ni, tega nam ni treba preiskovati. Omenjati pa treba drugo slavno in znano Rafaelovo delo iz prve dōbe: Zaročnik Marijina, katero je dovršil l. 1504., torej v 21. letu, kakor pravi podpis, ne pa l. 1516., kakor se čita tu pa tam.

V Florenciji, glavnem toskanskem mestu, je bilo od nekdanj živahno duševno gibanje. Tukaj se je rodil in razvil Dante, največji laški pesnik, tukaj je cvetla zgodaj tudi slikarska umetnost. Ko je bil Rafael v Umbriji, občudovali so v Florenciji Leonardija in Michelangela, in bili ponosni na dela florenške šole od Massaccia dalje. Ni torej čuda, da je vleklo Rafaela v Florencijo, kjer je želel učiti se in delovati. Prišel je tje proti koncu l. 1504. in je dobil tudi dosti dela. Tu si je ogledoval mojsterske umotvore Leonardove,

od katerega se je naučil rabiti barve v mičnih razlikah in v čudovitem sijaju; opazoval je Michelangelove bojne kartone, zlasti pa je bil rad pri blagem Fra Bartolommeu, znanem angeljskem slikarju v meniški obleki.

Fra Bartolommeo se je imenoval pred samostanskim življenjem Baccio della Porta. Bil je slikar že na glasu, ko ga nenavadni dogodki napotijo (1498) v samostan. Tu je hotel iz pobožnosti popolnoma opustiti slikarstvo, a njegovi predniki mu tega niso dovolili, ampak mu prigovarjali, naj nadaljuje svojo krasno umetnost. In zares je ustvaril kot samostanski brat iz svetega navdušenja in resnične pobožnosti taka dela, katerim se čudimo še dandanes in katera se smejo staviti v prvo vrsto med najboljša dela vseh časov. Komu ni znana slika s križa snetega Zveličarja, ki ga ima njegova mati v naročju; pod pazduho ga podpira sv. Janez, pri nogah pa objema mrtvo truplo Magdalena! To sliko posnemajo brezštevilkokrat. K temu slikarju je zahajal pogostoma Rafael, in lahko si mislimo, da sta bili v najtesnejšem prijateljstvu združeni dve jednaki duši. Fra Bartolommeo je bil v onem času slikar na vrhuncu slave in umetniške moči, Rafael pa se je učil, podoben vosku, ki se dá spraviti v obliko, v katero hočeš. Od ponižnega meniha se je naučil Rafael poleg lepih barv zlasti načina, kako je treba posamezne dele, posamezne osebe sestavljati v lepo skupino in družbo, ki ugaja. Zakaj na tem je jako veliko, kakšna je celota; v sliki se mora kazati jednota, skupnost; pa tudi vsaka oseba mora imeti posebno mesto sama zase. Kakor je poslopje tedaj lepo, kadar se deli vjemajo med seboj, tako tudi slika. To se imenuje arhitektonika ali sestava slike.

Tako je Rafael v Florenciji napredoval vsestransko. Učil se je iz slovečih del vseh onih slikarjev, ki so pred njim tukaj delovali, in pri svojih vrstnikih je dobil marsikaj, kar je povzdignilo njegovega duha in njegovo spretnost.

Nikar pa ne misli, da je Rafael tukaj samo posnemal. Ni bil mož, ki bi stopical za svojim vodnikom, ki bi samo prekladal in prenašal na svojo stran, kar je dobival pri drugih, ampak bil je vedno samostojen in vsako stvar obdelal z umnostjo. Imel je mehak značaj, kakor ženska, da je hitro sprejel, kar je posebnega videl in našel; a imel je moško trdnost in krepkost, da je stal vedno na svojih nogah. Vse posebnosti raznih šol je znal porabiti in se tako povzdigniti do čudovite popolnosti.

Rafael je res kot nekak angelj čim dalje širje razpenjal peroti, razvijal vedno krepkeje duševne moči. Dasi je bil star šele 24 let, užival je veliko časti na vseh stranéh in glas o njegovi umetnosti se je razširjal; skoro gotovo je došel tudi v Rim k papežu samemu.

Takrat je vladal sv. cerkev Julij II., vnet za vede in umetnosti, kakor tudi za umno in mogočno vlado. Bil je trdnega značaja, močne volje in se je trudil, da bi vsestransko povzdignil čast rimske stolice. Namerjal je prezidati cerkev sv. Petra ali vatikansko cerkev in imel pri sebi stavbarskega mojstra Bramanta; pa olepšati je hotel tudi vatikansko palačo ali svojo prestolnico in zato dal nekaterim slikarjem nalogo, naj poslikajo več dvoran in soban. Michelangelo n. pr. je leta 1508. začel slikati strop velike Sikstinske kapele in tam ustvaril ono vrsto slik, katere še dandanes občuduje ves omikani svet, a Rafael, katerega je menda Bramante še posebno priporočil papežu, dobil je

nalogo, da poslika tako imenovane vati-kanske «stance» (le stanze), t. j. sobe. Dasitudi ni prav natančno znano, kakó je prišel Rafael v Rim, vendar smemo reči, da so ga poklicali ali povabili, zakaj, ko bi se bil sam ponujal, težko bi mu bili izročili tako važno delo. Meseca septembra leta 1508. je bil že v Rimu in bil obložen z delom. Tako se je začela zanj najslavnejša dôba, v kateri je došel do vrhunca umetnosti.

Popotnik ali romar, ki ima priliko, da si ogleda zanimivosti v Vatikanu, pride v drugo nadstropje starejšega poslopja in vstopi zaporedoma v tri srednje-velike, obokane sobane; zraven teh je večja dvorana. Vse se imenujejo vati-kanske »stance« in so dandanes preime-nitne zaradi Rafaelovih slik na presno, katere je tukaj naslikal. Tukaj je vpo-dobil svoje misli o najvišjih predmetih, povzete iz naše sv. vere, iz bogoslovja in modroslovja. Ti predmeti so tako veličastni, tako lepi in tako globoko-umni, da jih ne moremo opisovati tukaj med slikarjevim življenjepisom. Vidi se v teh delih, da je bil Rafael prekoračil mladeniško dôbo in je deloval kot mož z dozorelimi nazori. Kdor je imel srečo in priliko, da si je ogledal te »Rafaelove stance«, temu ne gredó več iz spomina. Te postave, te osebe, ki se vidijo na teh slikah, narejene so — rekel bi — za večnost, ker to so resnični ljudje, a povzdignjeni iz navadnega življenja. Ker je bilo delo v posameznih sobah obširno, slikal jih je precëj dolgo. Najprej (1508 — 1512) je poslikal srednjo sobo, kjer so papeži po navadi podpisavali odloke in ki se zato imenuje soba «della segnatura». Nato je slikal (1512 — 1514) drugo sobo, imenovano Helijodorovo, ker je tukaj glavna slika Helijodor iz druge knjige Makabejcev. Tretjo sobo, ki se po glavni sliki ime-

nuje «stanza dell' incendio», naslikal je v letih 1515 — 1517. Požar v rim-skem predmestju Borgonuovo je tukaj naslikan tako živo, resnično in lepo, da štejejo to sliko med najboljša Ra-faelova dela.

A v tem času ni slikal samo na presno ali na stene, ampak tudi na platno nekatere podobe Matere Božje. Imenitne so: «Madonna di Loreto», «Madonna Alba» (t. j. Madonna vojvoda Albe), «Madonna di Foligno». Zlasti poslednja slika je mojsterska, da jo občudujejo vsi prijatelji umetnosti.

Papež Julij II. je bil sicer prijatelj umetnosti, toda ž njo je hotel najprej poslaviti papeško čast in veljavo. Bil je natančen in oster proti sebi in drugim. Tudi je bil varčen; življenje v Vatikanu je bilo skromno. Rafael je delal pridno, imel je pa za delo le majhno plačo. Leta 1513. je umrl Julij II. in njegov naslednik je bil Leon X. Ta papež je bil iz rodbine Medicejcev iz Florencije in jako velik prijatelj umetnostim. Medicejci so v Florenciji podpirali umet-nike in jim pripravili nekako zlato dôbo. Papež je ljubil in cenil umetnost že samo na sebi, in tako je postal Vatikan pravo središče učenjakov in umetnikov. Rafael je bil med njimi svetla zvezda, čislán in ljubljén; zlasti ga je cenil pa-pež sam. Zato umevamo, da so našemu umetniku zasijali jasni dnevi sreče in zadovoljnosti. Iz nekega pisma z dné 1. julija leta 1514. povzemamo, kako je bil tedaj zadovoljen in vesel. Hvali se, da ima dobro letno plačo, vrh tega še posestva in svojo hišo, kar je vredno kakih 3000 zlatov; dalje pravi, da pričakuje še mnogo dela in zaslužka, za-kaj papež sam mu je prijazen. Tako se pri Rafaelu ni uresničilo, da bi bil vsak umetnik nesrečen in ubog. Kako so ga tedaj čislali in občudovali, kažejo

tudi tedanja pisma raznih imenitnih množ iz Vatikanu. Lahko umevamo tudi, kako je taka sreča navduševala in priganjala našega umetnika, da je delal še krepkeje, z večjo silo in marljivostjo.

V tej dóbi je ustvaril največja, najpopolnejša slikarska dela. Ko je dovršil slike v «stancah», dobil je naročilo, naj slika hodišče, ki vodi v drugem nadstropju Vatikanu od stopnic do «dvorane Konstantinove». Hodišče ima 13 manjših oddelkov, podobnih kupolam; v vsakem so po štiri štirivoglate slike, skupaj 52. Te so preslavne slike v «Rafaelovih ložah» (loggie). Slike so povzete večinomoma (48) iz starega, le štiri so iz novega zakona; delali so z Rafaelom tudi njegovi učenci. Že poprej mu je bil naročil Leon X., naj slika 10 kartonov (slik na papirju) z vodenimi barvami, da naredé po njih na Nizozemskem krasne tapete ali preproge za Sikstinsko kapelo. Izdelal jih je v letih 1513. in 1514. in naslikal na njih dogodke iz zgodovine apostolov. Doživel je še pred smrtjo veselje, da je videl krasne preproge narejene. «Še nikoli ni noben mojster globlje prodril v skrivnosti človeškega srca in življenja, nikdar ni pokazal večje нравne resnobe in živahnosti, kakor Rafael v teh delih. To je najvišja stopinja v čisto zgodovinskih slikah. Do poslednje malenkosti je vse dovršeno.» (Passavant.)

V istem času je slikal tudi z oljnatiimi barvami na platno več slik, največ Madón, katere se vidijo pogostoma v posnetkih, manjših in večjih. Posebej omenjamo samo «Sv. Cecilijo» iz leta 1516., «Zveličarja, ki nosi križ» iz leta 1517. (slika je sedaj v Madridu), «Madonna della sedia» (M. B., ki sedi), «Madonna della tenda» in pa najlepšo izmed slik M. B.: «Madonna di S. Sisto». Jednako je slikal večkrat sveto družino;

Ježušček je narejen tako ljubko in preprosto, da se takoj spozna Rafaelovo delo. Jako lepa slika, sv. družina — če tudi je ni slikal Rafael sam — je tista, ki je v Madridskem muzeju in se imenuje »biser«. Ko jo je namreč videl kralj Karol IV., zaklical je: «To je moj biser.»

Rafael ni slikal v onem času samo v Vatikanu, ampak tudi — kakor mislijo — v svoji hiši ali vili in pa v «villi Farnesini». Predmeti so iz grškega bajeslovja. Pokazal je tukaj isto spretnost, kakor v drugih slikah; vse podobe so navdihnjene s čvrstim, cvetočim življenjem; kajpada nimajo iste нравne cene, kakor verske slike. Njegova slika: «Il trionfo della Galatea» se vidi mnogokrat v posnetkih.

Leta 1514. je umrl slavni stavbar Donato Bramante, kateremu je bil papež Julij II. izročil zidanje nove cerkve sv. Petra. Po njegovi smrti je vodil stavbo Rafael, kar mu je prizadevalo veliko truda in zahtevalo mnogo časa. Dela je bilo čimdalje več, umetnik je napenjal vse moči, da bi mu bil kos. A prav to mu je trlo duha, postal je otožen. Neko pismo iz leta 1519. pravi o njem: «Tako veliki možje, kakor je Rafael, so vedno otožni. In Rafael je prav sedaj tem otožnejši, ker so mu naložili po smrti Bramantovi vse zidanje na ramo.» Hotel je dovršiti nekaj slik na presno v Vatikanu. V veliki dvorani zraven prej omenjenih «stanc» naj bi se bila naslikala zmaga krščanstva nad poganstvom pod cesarjem Konstantinom. Na platno je hotel naslikati Kristusovo vstajenje in njega izpremenjenje na gori Taboru. Kdor je izkusil, ta vé, kako je mučno tako stanje. Mnogo dela, malo časa, zapreke, zamude, naglica, napake in zmote — vse to se vrsti, razburja dušo, vznemirja živce, in

človek je skoro sit takega življenja. Želi si mirú, a ni ga. Tako je bilo pri Rafaelu. V njegovih poznejših delih se pozna — tako pravijo — neka razburjenost, če tudi le malo. Saj ni moglo biti drugače. Ne samo, da je skrbel za pretežavno stavbo cerkve sv. Petra, kjer je hotel vse sam videti in sam storiti, tudi vse slikanje, nabiranje starin, — s kratka: vse umetnostno delovanje v Rimu je nadziral on, vedno pripravljen za vsako delo. Táko in toliko delo je moralo končati moža, če bi bil tudi iz železa.

Kakor drugi umetniki, tako se je oziral tudi Rafael jako rad na umetnine iz starega veka. Predkrščanska dôba ni poznala prave resnice, pa tudi ni imela tako veličastnih vzorov, kakor jih ima krščanski umetnik. Toda v obliki so se povzpeli stari umetniki čudovito visoko. V stavbarstvu nismo starih stavbarjev niti dandanes prekosili. Tudi druge umetnosti, posebej še kiparstvo, so krasno cvetle pri starih Grkih in Rimljanih. Ker niso imeli vzvišenih mislij ali idej, zato so tembolj gledali na lepo obliko. Prav te oblike se uči od njih vsak izobražen umetnik. V Rafaelovih slikah se kaže tu pa tam, posebno v rimskih njegovih delih, da je poznal in v svoj prid obračal starodavne umotvore. Nikakor pa ni posnehal slepo, ampak je po svoje predeloval lepe oblike in jih prestavljal na krščanska tla.

Ker je tako cenil stare umotvore, zato se ne čudimo, da je imel posebno skrb za izkopavanje in ohranjanje starih spomenikov. Okrog Rima namreč in še bolj v Rimu samem je bilo ob njegovem času še jako mnogo spomenikov iz rimskih časov. V poprejšnjih dôbah res niso vedno pazili, da bi se ti spomeniki ohranili. Med drugimi papeži

je pa zlasti Leon X. mnogo storil, da se je spravilo na dan in čisto ohranilo, kar se je našlo iz nekdanjega Rima. V posebnem pismu je izročil vneti papež vso skrb za starinarstvo Rafaelu. Ta se je poprijel dela jako goreče. Ne samo kipe, ampak tudi stare stavbe je odkrival, ogledaval, meril in sestavljal tako natančno, da so v obče rekli o njem: Rafael je odkril in zopet sestavil ves stari Rim. A prav to mu je dajalo v poslednji dôbi življenja preveliko opravila. Česar se je namreč lotil, to je hotel dognati in zvršiti popolnoma. Kajpada ni popustil pri takem delu svojega najljubšega opravila — slikanja.

Delal je tako priljubljeno delo: Gospodovo izpremenjenje. Dovrševal je je polagoma. Skoro gotovo mu je pomagal njegov učenec Giulio Romano. Njegov duh je bil upehan, rekli bi, potlačen. Tudi njegovo telo je omagalo. Pomladi leta 1520. ga je zgrabila huda mrzlica; osem dnij ga je mučila, kakor hoče močna sapa upihnuti svečo. Dobil je menda bolezen, ko je izkopaval v nekih razvalinah stare spomenike. Dne 6. aprila, veliki petek, ga je mrzlica premogla, na spominski dan smrti Kristusove je izdihnil dušo, star še le 37 let. Poznejše poročilo pravi, da ni dovršil «izpremenjenja», smrt ga je odtrgala od njegovega poslednjega, pa tudi največjega, najveličastnejšega dela. Smrt ga je privédla do pravega «izpremenjenja».

Neizmerna žalost je legla na Rim ob tej novici. Tuga je zavládala povsodi, in zdelo se je, da ni mogoče prav umeti, tem manj prenašati grozno nesrečo. «Ko je umrl ta umetnik, tedaj je skoro umrlo tudi slikarstvo; ko je on zatisnil oči, tedaj je oslepelo tudi slikarstvo.» Tako je vzkliknil Vasari o njegovi smrti. Njegovo truplo počiva v Panteonu v

Rimu; na njegovem grobu stoji kip Madonne.

Hudo je žaloval za svojim ljubljencem sam sveti oče. Pač se je težko ločil od njega, ki se je bliščal blizu njega kot največji slikar ves čas njegovega papeževanja in je prav njegove načrte zvrševal z udanostjo, ljubeznijo, s požrtvovalnostjo do smrti. Poročilo pravi, da so se naredile na Vatikanu ob Rafaelovi smrti nekatere razpoke, kakor bi bilo velikansko poslopje občutilo hudo izgubo.

Katere prednosti ima Rafael, to smo že omenili. Sedaj, stoječi ob njegovem grobu in občudujoči njegovo neumrljivo slavo, ozrimo se na njegovo življenje in se vprašajmo: «Kaj je dalo Rafaelu tako nenavadno duševno moč, kaj ga je napolnilo s takó vzvišenimi vzori?» To je bila njegova živa katoliška vera. O Rafaelu lahko rečemo, da je — ako izvzamemo nekatere stvari — v najlepši čutni obliki pokazal katoliške vzore. In če jih je tako čudovito lepo pokazal in izrazil, kako krepko so pač ti vzori živeli v umetniku samem! «On ima navdušenost in svoje čudovite misli kot darove od zgoraj. V ljubezni in pobožnosti se je tako tesno sklenil s podobami svojega notranjega sveta, v teh podobah je tako živela njegova duša, da je slikal nekako samega sebe, ko je kazal na vidni način svoje vzore. V njegovih delih je izražen umetnik sam; zato so Rafaelova dela tako mila, polna življenja, veličastna, poveljučana; srce je zlivalo vanja vso svojo ljubezen. Rafael je čista, popolna lepota, dovršena jednota vseh namenov umbrijske in florenške šole. S tem je pa povedano vse.» (Dr. Sorg.)

Kako jasno nam kaže Rafaelovo življenje in delovanje, od kodi zajema umet-

nik, od kodi zajema človek pravega navdušenja, prave sreče in neumrljivega življenja! Jedino le iz prave vere. Neki protestantovski pisatelj primerja Rafaela z Lutrom, ker sta bila oba rojena istega leta. Dasta se primerjati, toda ne po enakostih, ampak neenakostih. Luter, duhovnik in menih, padal je iz duševne višine in iz katoliške vere v napuh, čutnost, mesenost in krivovero: Rafael, neduhovnik, dvigal se je z vero, ljubeznijo in ponižnostjo iz nizkega stanú vedno više, da je tako s čudovito duševno močjo gledal najboljše vzore in jih predočil človeštvu. Zato je Rafael velik mož v zgodovini človeštva. Kar je v človeštvu pristnega, pravega in večnega, namreč resnica in lepota, to je pokazal vsemu človeštvu s svojim čopičem.

Čas bode polagoma oglodal in zatemnil izvirne slike Rafaelove. Toda, dokler bode živelo človeštvo, živele bodo njegove slike, saj se zdi, da osebe, ki jih je on postavil na platno in na steno, ne morejo umreti. Dandanes se je jako razvila pomnoževalna umetnost. Z raznimi pomočki znamo slike in risbe natančno posnemati v raznih oblikah. Tako potujejo dandanes Rafaelove slike, zlasti s fotografijo natančno posnete, po vsem svetu. Njegova Sikstinska Madonna z angeljčkoma je najbolj znana slika.

Tudi mi bodemo objavili polagoma to in ono Rafaelovo sliko in ob tisti priliki tudi o njej izpregovorili. V tem življenjepisu smo omenili samo nekatera dela; upamo, da bodemo polagoma dopolnili z besedo in sliko ta življenjepis. Bog daj, da bi te iskrice iz krepkega ognja padle pri mnogih Slovencih na dobra tla in bi mnoge vnele za neutešno hrepenenje po večnih vzorih naše nebeške vere.

